

L'herència de Rawls per a la convivència i la justícia social

"Si alguna qüestió contemporània trauria el son a John Rawls serien els alts nivells de pobresa, i específicament alimentària, que registra la nostra societat. En l'actualitat ens movem en percentatges que superen del 10% de pobresa severa"

Pràcticament desaparebut, aquest 2021 ha tingut lloc el 100è aniversari del naixement del filòsof nord americà John Rawls. Poc conegut fora dels cercles acadèmics ha estat, sense dubte, el pensador polític més influent de finals del segle XX. Rawls, amb l'ànim de repensar el liberalisme en clau social - d'aquí l'etiqueta de liberal igualitari- va focalitzar el seu pensament i la seva proposta teòrica en construir unes institucions justes. Conscient del buit moral generat en les societats diverses on hi conviuen diverses concepcions del bé, i davant la necessitat de repensar la moral pública des de normes lliurement consentides per la població va creure la necessitat de desenvolupar la seva cèlebre Teoria de la Justícia.

El seu liberalisme igualitari - que en llenguatge polític europeu ho intentaríem traduir de forma maldestre com a socialdemocràcia- va néixer també per combatre unes altres filosofies imperants en l'època, entre les quals destacava l'utilitarisme que defensava el màxim benestar general com a solució dels dilemes morals i socials que la societat del moment plantejava. Rawls hi escatia un perill, de no pas poca importància, que s'amagava sota aquesta retòrica convincent: la possibilitat d'incórrer en vulneracions dels drets de les minories i dels individus davant l'implacable argument del major benestar general. Un altre combat al que Rawls es va embranchar és contra la idea que convivim amb diferents principis vàlids per resoldre els nostres dilemes morals i que ens basem en la intuïció per tal de dirimir entre diferents opcions pràctiques. L'objecció de Rawls era la manca de criteris objectius per tal de definir pràctiques justes.

La importància del pensament de Rawls es va fer evident per la magnitud de les respostes que va propiciar, fent que el debat sobre la justícia social girés al voltant de la seva obra. Des del més liberals que el veien excessivament intervencionista fins a les respostes comunitaristes i republicanistes que hi objectaven una manca de compromís de les institucions en un bé comú compartit, passant, evidentment, per les més socialistes que l'acusaven d'excessivament liberal.

Una altra gran preocupació de Rawls, i pel que es va guanyar l'adjectiu de contractualista, era la forma en que havíem de debatre i argumentar per tal configurar les institucions i les normes de convivència per a què fossin estables i, sobretot, justes. Rawls, a través d'una ficció contrafàctica, imagina com cadascun de nosaltres participaria d'aquest debat ignorant la seva procedència, el seu estatus social o el barri on viu entre d'altres condicions. Només sota aquest vel d'ignorància les persones estariem en condicions objectives de debatre amb la finalitat de construir un contracte social just i respectuós amb tots els ciutadans. Un aspecte clau en aquest mètode de raonar sobre la justícia de les normes seria que els ciutadans, un cop decidides aquestes, es traurien el vel i haurien de lidiar en les seves situacions concretes. Aquest fet que dificultaria molt l'aprovació de normes discriminatòries cap a determinats col·lectius o persones, per por a no sortir-ne perjudicat, i garantir així uns drets fonamentals per tothom al marge de la seva condició.

Sense entrar en més profunditat, que no és l'objecte d'un article d'aquestes dimensions, sí que crec necessari posar de relleu l'herència de Rawls, compartint o no els seus pressupòsits liberals, per tal de trobar maneres de raonar i arribar a solucions justes als grans problemes de convivència i de justícia social per als que passa la nostra societat. El seu esquema, de ben segur, que ens ajudaria a millorar les nostres decisions col·lectives, però sobretot ens serviria de filtre davant molts principis i arguments que de manera intuïtiva s'utilitzen en el debat públic



sense tenir-ne consciència de les conseqüències socials que es donarien si es tinguessin en compte, per molt que a un primer cop d'ull tinguessin una aparença irreprotxablement raonable.

En posaré alguns exemples de rabiosa actualitat. Darrerament ens trobem en el debat públic de moltes ciutats com associacions veïnals argumenten en contra de la instal·lació de determinats serveis socials apel·lant a la voluntat majoritària dels veïns que viuen al barri. Una argumentació intuïtivament acceptable en una democràcia, però que d'acceptar-se com a bona acabaria comportant la impossibilitat d'instal·lar-ne cap i, per tant, la vulneració dels drets de moltes persones. Què passaria si els veïns activistes es possessin el vel d'ignorància rawlsiana? Opinarien el mateix si no sabessin a quin barri viuen i ignoressin ser potencials usuaris d'aquests serveis?

Però si alguna qüestió contemporània trauria el son a John Rawls serien els alts nivells de pobresa, i específicament alimentària, que registra la nostra societat. En l'actualitat ens movem en percentatges que superen del 10% de pobresa severa entre les quals es presenten molts casos d'inseguretat alimentària greu. El risc d'exclusió social sobrepassa la barrera del 20% i la perspectiva per al 2022, amb una crisi sanitària per resoldre i amb el problema afegit de la inflació que afecta també en el sector dels aliments, no és precisament engrescadora.

Els principis de justícia que Rawls pensava que hauria de tenir una societat justa, i que serien el resultat del seu propi mètode deliberatiu, serien dos: primer, que tota la població hauria de tenir els drets fonamentals garantits i, segon, que la desigualtat distributiva només seria acceptada en el cas que beneficiés al conjunt de la societat. Malauradament, ni totes les persones tenen els drets més bàsics garantits ni la creixent desigualtat beneficia al conjunt de la societat, sinó només a uns pocs.